Csizmadia Sándor

Nicolas Sarkozy és a „Françafrique” paradoxonjai

„Afrika Franciaország nélkül egy sofőr nélküli,
Franciaország Afrika nélkül egy üzemanyag nélküli gépkocsi.”
(Omar Bongo)

Nicolas Sarkozy francia belügyminiszter egy kisebb *afrikai* körútja keretében 2006. május 18-án Beninbe érkezett, hogy megbeszéléseket folytasson a nyugat-afrikai ország újonnan és *demokratikusan* megválasztott elnökével, Jayi Bonival. A francia belügyminisztert - a nevéhez fűződő „szelektív bevándorlási” *(immigration choisie)* törvény miatt – miként egy nappal korábban Mali fővárosában, Bamakóban, Benin fővárosában, Cotonouban is több száz fős tiltakozó tömeg fogadta, és *rasszizmussal* vádolta. Ám Sarkozy Cotonouban éppen Franciaország Afrika-politikája *megreformálásának* szükségességét hangsúlyozta. Kijelentette, hogy a francia–afrikai kapcsolatoknak *átláthatóbbnak* kell lenniük, a politikai és diplomáciai intézmények *normális* működésének érvényesülnie kell a *nem hivatalos,* a múltban megannyi bajt okozó *hálózatok* felett, és egyszer s mindenkorra túl kell lépni a kölcsönös szívességek, titkok és kétértelműségek gyakorlatán: „Egy új, egészséges, gátlásoktól mentes, kiegyensúlyozott, a múlt sallangjaitól és avíttságaitól megszabadított viszonyt kell teremtenünk. Meg kell tisztítani kapcsolatunkat egy korábbi időszak hálózataitól, a nem hivatalos megbízottaktól, akik felhatalmazásukat csupán saját maguktól nyerik.” A belügyminiszter cotonoui beszédében bírálta a hivatalban lévő köztársasági elnöknek, Jacques Chiracnak a Franciaország és Afrika közötti kapcsolatokról kialakított felfogását és politikai gyakorlatát. Ezzel kapcsolatban kiemelte: „Nekünk, franciáknak mellőznünk kell a paternalizmus minden formáját”, és értésre adta, hogy nem alkuszik meg az *emberi jogok* tiszteletben tartása és a *demokrácia* tekintetében. „Ezek az elvek nem állnak meg az önök kontinensének a kapui előtt.”

A 2007-ben esedékes franciaországi elnökválasztás egyik lehetséges jelöltje nyilvánosan először ekkor jelezte, hogy – a *Le Figaro* másnapi tudósítása címének megfelelően[1] – „szakítani akar a Françafrique-kal”. Azaz szakítani akar a francia–afrikai kapcsolatok sajátos, az *értékelvű* francia diplomácia mellett *párhuzamosan* működő, átláthatatlan, korrupt, a demokratikus ellenőrzésen és az igazságszolgáltatáson gyakran kívül eső, intézményi és személyi pillérekre épülő, szerteágazó hálózati rendszerével.

A *France–Afrique* kifejezést Félix Houphouët-Boigny – a IV. és az V. Francia Köztársaságban több miniszteri és államminiszteri posztot betöltő – elefántcsontparti politikus vezette be 1955-ben, a Francia Unió (1946–1958) keretében, amikor a szubszaharai gyarmatok a tengerentúli megyék és területek státusával rendelkeztek.

Az azonos alakú, de eltérő jelentésű és *negatív* konnotációjú *Françafrique* neologizmus François-Xavier Verschave, a *Survie* francia ONG alapítójának köszönhető, aki 1998-ban jelentette meg a *Françafrique, a köztársaság leghosszabban tartó botránya* című könyvét.[2] A kifejezés azóta általánosan elterjedt a francia nyelvű országokban: politikusok, diplomaták, elemzők, újságírók egyaránt használják, miközben nagyon sokan szabadulnának tőle, illetve az általa jelölt realitástól Franciaországban éppúgy, mint Afrikában.

Tanulmányomban először a „Françafrique" létrejöttének történelmi körülményeit, szerkezetének, működésének néhány jellemző vonását mutatom be. Ezt követően azt vizsgálom meg, hogy a belügyminiszterből köztársasági elnökké lett Nicolas Sarkozynek mit sikerült megvalósítania a „Françafrique-kal való szakítás" programjából elnökségének eddigi négy éve alatt.

„France–Afrique" helyett „Françafrique"

Az V. Köztársaság 1958-ban elfogadott, a hatalomba visszatérő De Gaulle tábornok politikai szerepére szabott alkotmánya szinte teljes cselekvési szabadságot biztosít az államfőnek a nemzetközi kapcsolatok területén. A második világháború után zajló *dekolonizáció* folyamata (az indokínai, illetve az algériai háború), a francia *gazdasági szereplők* pressziója és a *hidegháború logikája* arra a belátásra késztette a francia államfőt, hogy 1960-ban hivatalosan megadja a függetlenséget a Szaharától délre fekvő francia gyarmatoknak és Madagaszkárnak. Ugyanakkor Charles de Gaulle megbízta bizalmasát, Jacques Foccart-t,[3] a gaulle-ista párt egyik vezetőjét, hogy teremtse meg az afrikai országok politikai, gazdasági, pénzügyi és katonai *ellenőrzésének* újfajta eszközrendszerét, tartsa fenn a volt gyarmatok *függőségi* viszonyát.

Charles de Gaulle a szóban forgó afrikai országok függetlenségét a francia függőség oltárán azért áldozta fel, mert:

1. biztosítani akarta Franciaország rangját az ENSZ-ben, a vele szavazó „kliensállamoknak" köszönhetően;

2. biztosítani akarta a stratégiai (kőolaj, uránium) és egyéb nyersanyagokhoz (fa, kakaó) való hozzájutás lehetőségét Franciaország számára;

3. meg akarta oldani a francia politikai élet kiegészítő finanszírozását a fejlesztési célú állami támogatások és a kőolajbevételek egy részéből;

4. biztosítani akarta a hidegháború kontextusában a Szovjetunió, a forradalmi mozgalmak, a marxista ideológia hatásaival szemben a frankofón Afrikának az antikommunista tömbben való megtartását, de esetenként az Egyesült Államok távoltartását is Franciaország érdekszférájától vagy „hátsó udvarától".[4]

E keretek között jött tehát létre az Élysée-palotában az „államrezont" hatékonyan kifejező, posztkoloniális diplomáciai struktúra. Ez a kezdetben három „E-faktorra" támaszkodó „*afrikai sejt*" (az Élysée-palota, a vezérkar *[Etat-major]* és a [titkosszolgálatok által működtetett] Elf-Aquitaine olajvállalat), azaz mintegy a „francia–afrikai állam"[5] kiinduló pontja, a Nyugat afrikai „geopolitikai

alvállalkozójaként”[6] is működő geostratégiai, geopolitikai és geoökonómiai célokat kitűző képződmény. Az új struktúra a francia érdekekre, a kapcsolatok kizárólagosságára, a közös nyelvre, a közös monetáris rendszerre, a francia katonai és titkosszolgálati jelenlétre, az afrikai országok állam- és közigazgatási rendszerében nagy számban szerepet játszó francia „kooperánsok” tevékenységére, valamint a mindenkori francia államfő és az afrikai országok államfőinek bizalmas személyes kapcsolatára épült. A Franciaország nyugat- és közép-afrikai „hátsó udvarának” folyamatos hatalmi-uralmi stabilitását – a szovjet-kommunista[7] (és esetleg angolszász[8]) behatás megakadályozásával – garantálni szándékozó *Françafrique* rendszerében az anyaország és a volt gyarmatai közötti kapcsolatok valójában nem interetatikus, hanem az afrikai államok szuverenitását *de facto* zárójelbe tevő *intraetatikus* kapcsolatokként működtek,[9] ami praktikus volt a függetlenné válás nehézségeivel küzdő Félix Houphouët-Boigny elefántcsontparti, illetve más afrikai vezetők számára. A francia kormány katonai-védelmi egyezményeket kötött a volt gyarmatok – Jacques Foccart által kiválasztott – vezetőivel. Az egyezményeknek ugyancsak két oldaluk volt: a „nyilvános”, mely szerint külső támadás esetén Franciaország védelmet nyújt a szóban forgó országnak, s a „titkos záradék”, mely szerint belső „felfordulás” esetén is segíti hatalma megtartásában a veszélybe került elnököt, aki viszont garantálja, hogy Franciaország prioritást élvez a nyersanyagok hozzáférése tekintetében. Az afrikai államfők mellé egy-egy francia titkosszolgálati tisztet rendeltek, akiknek az volt a feladatuk, hogy az adott államfő biztonsága felett őrködjenek.

A De Gaulle tábornokot követő elnökök (Georges Pompidou, Valéry Giscard d’Estaing, François Mitterrand, Jacques Chirac) teljes mértékben alkalmazkodtak – noha az elején, Pompidou kivételével, mindegyik elnök változtatni[10] akart valamit rajta – az afrikai kapcsolatok így kialakult igazgatási módjához és szellemiségéhez. Mindegyik elnök az elnöki palota „afrikai sejtjére” támaszkodott, egyfajta párhuzamos „kormányra”, melynek az élén – mint korábban Jacques Foccart – a befolyásos „Monsieur Afrika” állt. (Pompidou megőrizte Foccart-t, Valéry Giscard d’Estaing viszont menesztette. A francia elnököt oly mértékben irritálta Jacques Foccart korábbi tevékenysége, hogy amikor egy alkalommal Omar Bongo hivatalos látogatást tett Párizsban, de találkozott Jacques Foccart-ral is, Giscard d’Estaing ezt a szemére vetette, s felhívta a gaboni elnök figyelmét arra, hogy Foccart-nak semmiféle hivatalos funkciója nincs, s csak „önmagát képviseli”. A vendég azt válaszolta a francia elnöknek, hogy minden egyes párizsi látogatásakor együtt reggelizik vagy ebédel Foccart-ral, akivel régóta baráti kapcsolatokat ápol.[11])

A baloldali François Mitterrand hatalomra kerülése (1981) sem hozott lényegi változást e területen, legalábbis a hidegháború végéig. A szocialista elnök folytatta elődei gyakorlatát: személyes kötelékek fenntartása az afrikai diktátorokkal, elnöki túlsúly a diplomácia területén, a francia érdekek védelme és a „hidegháborús logika” érvényesítése a „hátsó udvarban”. Az első elnöki ciklusban a szabadkőműves szocialista politikus, Guy Penne[12] volt az Élysée „Monsieur Afrikája”, a másodikban, 1992-ig az elnök fia – később az „Angolagate”[13] néven elhíresült fegyverszállítási botrányba keveredett, s többször is börtön- és súlyos pénzbüntetésre ítélt –, Jean-Cristophe Mitterrand.[14] Mitterrand elnök első kormányában együttműködési és fejlesztési miniszternek nevezte ki Jean-Pierre Cot-t, aki – saját bevallása szerint is – tájékozatlan volt az afrikai ügyekben. Az akkor kelendő „harmadik világ” retorikáját

alkalmazta, amit maga Mitterrand alapozott meg az 1981. októberben Cancùnban elmondott beszédében, s amelynek lényeges eleme volt az emberi jogok tisztelete és számonkérése (természetesen ezt a politikai vonalat képviselte Mitterrand első külügyminisztere, a posztot 1981–1984 között betöltő Claude Cheysson is). Az értelmiségi Jean-Pierre Cot azonban számos pszichológiai és politikai „hibát" követett el, mivel egyrészt támadta Omar Bongo „françafrikai hálózatait", „diktátoroknak" nevezte az afrikai államfőket, másrészt arról beszélt többször is, hogy véget kell vetni a francia *katonai jelenlétnek* az afrikai kontinensen. Mitterrand-nak a sok irányból érkező tiltakozások hatására megerősödő afrikai „realizmusa" nyomán az együttműködési miniszter a következő évben – „Franciaország afrikai politikájával" való egyet nem értése miatt – diplomatikusan lemondott a posztjáról, noha az elnök Omar Bongo *követelésére* távolította el. (A gaboni elnök hatalmát az ellene 1990-ben kitört lázadással szemben Mitterrand mentette meg, ejtőernyősök Libreville-be vezénylésével.) A madridi nagyköveti posztot visszautasító Cot helyére Christian Nucci került, aki viszont a Mitterrand-korszak első pénzügyi-politikai, azaz korrupciós botrányának lett a főszereplője.[15]

Az elnökhöz közel álló Pierre Péan 1983-ban egy könyvet tett közzé az „afrikai ügyekről".[16] Péan elsősorban a „Foccartland"-et, azaz Gabon elnökét és az Elfet támadta a kőolajhoz kötődő „piszkos" pénzügyek miatt. A könyv megjelenése kiváltotta a jelentős zsarolási potenciállal rendelkező Omar Bongo haragját, aki meg volt róla győződve, hogy Péan mögött az Élysée-palota, de legalábbis a francia Szocialista Párt áll, és arról is, hogy a kormány megakadályozhatta volna a könyv megjelenését. Mitterrand elnök két tanácsadóját, majd Pierre Mauroy miniszterelnököt küldte egymás után Libreville-be, hogy megbékítse Omar Bongót. A valódi megbékélés azonban csak 1984-ben következett be, a gaboni elnök hivatalos párizsi látogatásakor.[17] Erre Párizsnak nagy szüksége volt, hiszen Algéria elvesztése után először Gabonból biztosította a kőolajszükségletét, ahol mellesleg a francia iparnak ugyancsak fontos uránérc kitermelése mellett az Elf által folytatott kőolaj-kitermelés is „szabad övezetben" folyt. (Az Elf az olajbevételek „laza kezelésének", a korrupció, a képviselők, pártok, francia és afrikai politikusok finanszírozásának egyik központja lett. 1989 és 1993 között például, Loïk Le Floch-Prigent vezérigazgatósága alatt – Eva Joly vizsgálóbíró megállapítása szerint – több mint 300 millió eurót „térítettek" el, és jutott magánzsebekbe is. Az olajvállalatot 1994-ben privatizálták, majd 2000-ben fuzionált a Total olajvállalattal).

Mitterrand a hidegháború végén látta elérkezettnek az időt a jelentősebb változtatásra, hiszen a „kelet-európai kommunizmus" bukásával elvileg nem volt már szükség arra, hogy Franciaország „Afrika csendőrének" szerepét továbbra is betöltse. 1990. június 20-án, az afrikai és francia államfők 16. konferenciáján, a francia–afrikai kapcsolatok jövője szempontjából egy *cezúrát* húzni szándékozó beszédében[18] a meghívott harminchét államfő előtt hangsúlyozta – a kelet-európai történelmi változásokra is utalva –, hogy fejlődés nélkül nincs *demokrácia,* és demokrácia nélkül nincs *fejlődés.* Ezért azt ajánlotta, hogy az afrikai országok térjenek át a többpárti képviseleti rendszerre, tartsanak szabad választásokat, teremtsék meg a sajtószabadságot és az igazságszolgáltatás függetlenségét, s töröljék el a cenzúrát. A francia fejlesztési támogatások további folyósítását ezekhez a változásokhoz kötötte, és ígéretet tett arra, hogy Franciaország többé nem avatkozik be az afrikai országok

belügyeibe, ahogyan azt korábban – belső politikai változások kikényszerítésére – összeesküvéseket, puccsokat, ellenpuccsokat szervezve tette. De nem fogja kioktatni sem az afrikai országokat és vezetőiket, ami a *kolonializmusnak* az egyik *perverz* formája. Mindazonáltal azt is hangsúlyozta, hogy a kolonializmus, az üzleti körök és a párhuzamos „áramkörök" kolonializmusa tovább él.[19]

Az államfői székben a François Mitterrand-t követő, folyamatosan „Afrika ügyvédjeként" fellépő Jacques Chirac elnök reaktiválta Jacques Foccart-t, s visszaállította az „afrikai sejt" élére. Chirac, több afrikai diktátor személyes barátjaként, nem habozott fellépni érdekükben, ha nehézségek adódtak számukra. (Például Brazzaville-Kongóban Denis Sassou-N'Guessót támogatta az olajbevételekből a költségvetés számára sokkal nagyobb részesedést követelő Pascal Lissouba elnök ellen az 1990-es évek végén kirobbant kegyetlen polgárháborúban.[20])

A félig elnöki, félig parlamentáris francia politikai berendezkedés sajátossága az ellentétes politikai erők közötti társbérlet intézménye, amikor a nemzetgyűlési többséggel rendelkező miniszterelnök *erős jogosítványokkal* rendelkezik a köztársasági elnökkel szemben. Ez volt a jellemző a neogaulle-ista Jacques Chirac és a szocialista François Mitterrand között (1986–1988), valamint a szocialista Lionel Jospin és Jacques Chirac elnök között (1997–2002). Jospin miniszterelnök és a Quai d'Orsay igényt tartott az afrikai politika formálásában való aktív részvételre, s meghirdette a „nem avatkozunk be, de közömbösek sem maradunk" elvét.[21] A meghirdetett új koncepció próbatételére és a Chirac–Jospin erőviszony felmérésére 1999. december 24-én nyílt alkalom, Elefántcsontparton. A rendkívül népszerűtlen, az országot folyamatosan regionális és etnikai feszültségek „véres lázában" tartó Henri-Konan Bédiét katonai puccsal eltávolították a hatalomból. A beavatkozásra hajló Chirac elnök afrikai ügyekben illetékes tanácsadója – az „afrikai sejt" vezetője, az elhunyt Jacques Foccart-t váltó Michel Dupuch, volt abidjani nagykövet, Bédié személyes barátja –, néhány magas rangú, Afrikában szolgáló francia tiszt támogatásával mindent megtett a katonai beavatkozásért, de végül is alul maradt Jospin miniszterelnökkel szemben. A francia kormány, miként sok más kormány is, elítélte a katonai hatalomátvételt, és a törvényes rendhez való visszatérést,[22] valamint az átlátható, demokratikus választások megtartását követelte. 2000 őszén a civilek visszaszerezték a hatalmat, mivel a szocialista Laurent Gbagbo nyerte meg az elnökválasztást a puccsista Robert Gueï tábornokkal szemben. A válság azonban ezzel nem oldódott meg.

2002. szeptemberben az elefántcsontparti gazdasági és politikai kapcsolatok *diverzifikálásának* szándékával éppen Olaszországban tárgyaló Gbagbo elnök hatalmát fegyveres lázadók akarták megdönteni. Franciaországban a tavaszi választásokat Jacques Chirac és pártja, az UMP nyerte meg. A „társbérlet kényszerűségétől" megszabadult Chirac elnök Dominique de Villepin-t nevezte ki külügyminiszternek, aki bejelentette a francia diplomácia alapvető átalakítását, s ennek részeként az afrikai politikának a külügyminisztériumba való integrálását. Chirac elnök azonban a „folytonosságra" szavazott, s megtartotta az elnöki palota „afrikai sejtjét", ami mindig is a francia „diplomáciai kivételesség" lényeges összetevője volt. A nyugdíjba vonuló Michel Dupuch helyett az „afrikai sejt" élére Michel de Bonnecorse nagykövetet állította[23], aki volt szenegáli, madagaszkári, kenyai, tunéziai és – kinevezése előtt – hat évig marokkói nagykövet, tehát mindig afrikai terepen mozgott.

Az elnöknek és a külügyminiszternek gyorsan ki kellett dolgoznia az elefántcsontparti konfliktus tartós megoldását célzó taktikát és stratégiát. Ugyanakkor a francia kormánynak már sem eszközei, sem igazi elköteleződése nem volt ahhoz, hogy *egyedül* cselekedjen; másfelől azt az érzést sem akarta kelteni, hogy *egyoldalúan* cselekszik. Ezért a *nemzetközi közösséghez* fordult: afrikai államfőkhöz, hogy közvetítsenek a szemben álló felek között, a CEDEAO-hoz (Nyugat-Afrikai Államok Gazdasági Közössége), hogy küldjön csapatokat a harcoló felek szétválasztására, valamint az ENSZ-hez, ugyanilyen célból. A Chirac–Villepin kettősnek figyelnie kellett arra is, hogy a *rivális angolszász diplomácia* – a Sierra Leone-i és a libériai polgárháború miatt – nagyon aktív volt a nyugat-afrikai régióban. 2001-ben brit csapatok voltak jelen a régi brit gyarmaton, s a beavatkozásuknak döntő szerepe volt abban, hogy Sierra Leonéban véget ért a tízéves polgárháború. Így a francia kormány nem engedhetett meg magának egy esetleges kudarcot egykori afrikai „kirakatállamában"; ezért jelentősen meg kellett erősítenie katonai jelenlétét a nyugat-afrikai országban. Végül a döntés gyorsan megszületett, és „időtlen idők óta" a legnagyobb létszámú (4500 fős) kontingenst (Licorne-hadművelet) küldték oda, amely – bár jelentősen csökkentett létszámban – mind a mai napig jelen van az országban. A Chirac–Villepin „tandemnek" nem sikerült tartós politikai megoldást találnia, sőt Elefántcsontparton nőtt a *franciaellenesség*, amelynek hatására 2004-ben mintegy hatezer állampolgárát kellett a francia kormánynak Abidjanból Franciaországba menekítenie. A francia–elefántcsontparti kapcsolatok mélypontra kerültek, és november elején még egy „mini háború"[24] is kitört a két ország között. Ettől kezdve megszűnt a kapcsolat Chirac és Gbagbo elnök között. Úgy tűnt, hogy Elefántcsontpart végleg kilépett Franciaország „hátsó udvarából". Ezt a lehetőséget sugallja Laurent Gbagbo francia szocialista barátja, Guy Labertit könyvének címe is: *Búcsú a Szajna melletti Abidjantól!*[25]

Természetesen a „Françafrique" ideológiája, módszerei és eljárásai a világgal együtt változtak. Jacques Foccart centralizált *állami* rendszere óta számos szerteágazó, esetenként egybekapcsolódó, máskor ellentmondásos érdekeltségű, párhuzamosan működő hálózat jött létre („Giscard d'Estaing-hálózat", „Mitterrand-hálózat", „Chirac-hálózat" stb.). A hálózatok sorában – a *politikai-üzleti* hálózatok mellett – ki kell emelni a *nagyvállalati hálózatokat*, amelyek meghatározó szerepet játszanak ott, ahol megtelepedtek. A hosszú időn át pártok és politikusok által a „köztársaság fejőstehenének" tekintett Elf a Françafrique politkáját (a vállalat mint az államot szolgáló *geopolitikai* aktor) először – mint említettem – Gabonban, majd Angolában, Nigériában, Kamerunban, Brazzaville-Kongóban hajtotta végre.[26] A nagyvállalati hálózatok – a globális verseny és a konkurensek gyorsan növekvő száma miatt – jelenleg a legaktívabbak. Ha a politikai és a gazdasági hatalom egymásba fonódása létezik is, tény, hogy a gazdasági-pénzügyi globalizáció feltételei között az erőviszonyok megfordulni látszanak, azaz az állam hatalma csökken a nagy gazdasági csoportokkal szemben. Az az idő már elmúlt, amikor az Élysée-palota ellenőrizte a vállalatok igazgatóságát; ma ezzel ellentétben, a francia diplomácia tesz meg mindent, hogy védje az afrikai kontinensen erőteljesen jelen lévő Bolloré, Bouygues, Areva, Total, Castel stb. érdekeit (az állam mint a vállalatot szolgáló *geoökonómiai* aktor).

Az afrikai politika területén az elnöki politika átláthatóságának hiányát súlyosbítja a parlamenti ellenőrzés hiányából következő *demokráciadeficit*. Az afrikai katonai szerepvállalás és a katonai együttműködés területén a parlamenti ellenőrzés hiánya

szembetűnő. A parlament, noha van állandó védelmi bizottsága, nagyon ritkán szerez tudomást az afrikai államokkal megkötött védelmi és katonai együttműködési szerződésekről, valamint a katonai beavatkozásokról. A francia hadsereg beavatkozása például Elefántcsontparton (2002, 2004, 2011), a Közép-afrikai Köztársaságban (2006, 2007), Csádban (2006, 2008) nem járt előzetes parlamenti hozzájárulással. A parlamenti képviselők passzivitása részben az alkotmánnyal magyarázható (az V. Köztársaság nem parlamentáris rezsim), de a parlamenti képviselők egyfajta „öncenzúrájával" is, azaz nagyon ritkán élnek azokkal a jogosítványokkal, melyeket az alkotmány és a házszabály biztosít nekik. A parlamenti többséget alkotó képviselők általában respektálják az államfőnek „fenntartott területet". Márpedig a tételes alkotmányban nincs kizáró oka annak, hogy a parlament ellenőrizze a végrehajtó hatalmat ezeken a területeken is.[27]

A volt francia gyarmatok elitjei és a francia politikai és gazdasági szereplők közti privilegizált kapcsolatok hálózatokba szőtt rendszere, a Françafrique több évtizedes jellemzőinek vázlatos bemutatása után rátérek tanulmányom második részére, azaz Nicolas Sarkozy elnök „Françafrique-ellenes" programjának nyomon követésére.

Afrika „defrançafrikanizálásának" stratégiai, gazdasági és humán korlátai

Nicolas Sarkozy 2007. január 14-én lett pártjának (UMP) hivatalos elnökjelöltje. Két hónappal később lemondott belügyminiszteri posztjáról, hogy minden energiáját a kampányra fordítsa. Kampánytémái között szerepelt a Cotonouban bejelentett „szakítás" – de ekkor már mint a „nyugodt szakítás" programja, amely az afrikai politika mellett természetesen a diplomácia egyéb területeire (a NATO-val és az Egyesült Államokkal való viszony) és a belpolitikára is vonatkozott (a „nyitás" szándéka). Kampányában Sarkozy még arra is ígéretet tett, hogy az afrikai politika terén szakít az államfőnek „fenntartott terület" gyakorlatával. A gaboni elnök, Omar Bongo Párizsba utazott, hogy „tapasztalt emberként tanácsokat" adjon neki a kampányban.

Még folyt az elnökválasztási kampány, amikor márciusban három szervezet feljelentést tett a francia legfelsőbb bíróságon öt hivatalban lévő afrikai államfő és családja ellen „köztulajdon elsikkasztása és az abban való bűnrészesség" miatt. A szóban forgó államfők a következők voltak: Omar Bongo (Gabon), Denis Sassou N'Guesso (Brazzaville-Kongó), Blaise Compaoré (Burkina Faso), Eduardo dos Santos (Angola) és Teodoro Obiang (Egyenlítői-Guinea). A feljelentést tevő szervezetek azzal gyanúsították az érintetteket, hogy Franciaországban számos nagy értékű luxusingatlan és – francia vagy az országban működő külföldi bankokban elhelyezett – bankbetét tulajdonosai. A párizsi ügyészség júliusban rendőrségi nyomozást rendelt el, majd novemberben *ad acta* tette az ügyet a „bűnvádi feljelentés megalapozottságának hiánya miatt". (Egy újabb feljelentésnek és a francia médiának köszönhetően a botrány igazán csak a következő évben robbant ki, s ezért később visszatérek rá).

Az V. Köztársaság hatodik elnökeként május 16-án hivatalba lépő Nicolas Sarkozy telefonon megköszönte Omar Bongónak a „jó tanácsokat", és nem sokkal később (május 25.) már az Élysée-palotában fogadta a hivatalos látogatásra Párizsba érkező gaboni elnököt, aki éppen 2007-ben ünnepelte hatalomra kerülésének negyvenedik

évfordulóját. A „Françafrique doyenje és szimbóluma” mindent megtett, hogy „elérje” a „Françafrique”-kal szakítani szándékozó Nicolas Sarkozy gaboni látogatását. A francia államfő némiképp habozott, mielőtt úgy döntött, hogy első elnöki afrikai körútjába beilleszti Gabont, a „kőolaj-nagyhatalmat”, ahol Franciaországnak mégiscsak fontos gazdasági, pénzügyi és katonai érdekei vannak. (A WikiLeaks által megszerzett és a *Le Monde*-ban közölt titkos dokumentumok szerint az amerikai kormányzat örült a francia elnök által meghirdetett új francia Afrika-politikának, amely az Egyesült Államoknak alkalmat teremt arra, hogy kiterjessze befolyását Afrikában, anélkül hogy a franciák ellenállásába ütközne.[28] Sőt a franciák kedvezően fogadnák az amerikai jelenlétet az afrikai kontinensen, mert – a Szaharában folytatott terrorizmus elleni harc mellett – Kína regionális expanziójának ellensúlyozására szolgáló eszközt látnának benne.[29])

Az államfőnek az afrikai politika addigi gyakorlatával való szakítása példájaként 2007. júliusban létrejött egy parlamenti vizsgálóbizottság, amely Franciaország afrikai politikáját vette górcső alá, ám a demokratikus ellenőrzés erősítésére irányuló kezdeményezés által keltett remények gyorsan csalódást okoztak. A bizottság végső jelentésének első változatát az „afrikai hálózatokhoz” közismerten közel álló Renaud Dutreil képviselő szerkesztette meg, aki oly mértékben elnéző volt a *politikai hatalommal* és a francia *vállalatokkal* szemben, hogy a bizottság elnöke megszólalt a médiában, és egy új jelentést követelt. A 2008 decemberében elkészült végső jelentésből is gondosan kihagyták a legérzékenyebb kérdéseket.[30]

A „szakításra” törekvő köztársasági elnök Afrikában először Líbiát, majd Szenegált kereste fel. (Az utazás sorrendje, mintha önmagában is kifejezte volna a nyugat- és közép-afrikai politikusok számára, hogy a francia elnök *prioritást* ad Észak-Afrikának és az arab világ egy részének Nyugat-Afrikával szemben, és ezt a benyomást alátámasztotta az, hogy Sarkozy, ugyancsak a választási kampány során, Toulonban felvetette a Mediterrán Unió ötletét, amelyet végül 2008. július 13-án alapítottak meg Párizsban, az EU francia elnöksége keretében.) Július 26-án Dakarban a Cheikh Anta Diop Egyetemen egy hosszú, a Françafrique-kal való szakítás szükségességét ismét hangsúlyozó, nagy ívű, a jövőbeli kapcsolatok megalapozására szánt beszédet tartott Afrikáról.[31] (A beszédet az elnök „különleges tanácsadója”, Henri Guiano írta.) Az „Afrika ifjúságának” címzett beszédében a francia államfő kijelentette, hogy a „gyarmatosítás nagy hiba” volt, de „nem tehető felelőssé Afrika minden jelenlegi nehézségéért”, mint a háborúk, a népirtások, a korrupció és a pazarlás. „Nem azért jöttem, hogy eltöröljem a múltat, mert a múlt nem törölhető el. Nem azért jöttem, hogy tagadjam a hibákat és a bűnöket, mert voltak hibák és bűnök” – mondta az elnök, és hangsúlyozta, hogy Afrika fő problémája abból származik, hogy az „afrikai ember nem lépett be eléggé a történelembe. […] Afrika problémája, hogy a jelent túlságosan is a gyermekkor elveszített paradicsomi állapota iránti nosztalgia alapján éli meg. […] Ebben a képzelt világban, ahol minden mindig újra kezdődik, nincs hely sem az emberi kaland, sem a haladás eszméje számára.” Hiába mondta Sarkozy, hogy a rabszolga-kereskedelem emberiesség, sőt az emberiség elleni bűn volt, az „afrikai ember” *esszencialista* értelmezése – mely szerint az a saját kultúrájának a rabja, és a jövő felé fordulás képtelensége jellemzi – szenvedélyes felháborodást váltott ki szerte a világon. Az ENSZ-ben a szenegáli Doudou Diène, a rasszizmus, a faji megkülönböztetés, az idegengyűlölet és az intolerancia jelenkori megnyilvánulásaival kapcsolatos rapportőre kijelentette, hogy a francia elnök szellemileg legitimálja a rasszizmust, hiszen „azt

mondani, hogy az afrikaiak nem léptek be a történelembe, a 17–19. század rasszistadiskurzusának egyik alapító sztereotípiája”.[32] Afrikai és francia értelmiségiek „nyílt levélben” tiltakoztak Sarkozy neokolonialista dakari beszéde ellen,[33] francia és afrikai politológusok pedig tanulmánykötetben cáfolták Sarkozy nézeteit.[34] A beszéd szerkesztője, Henri Guiano nem volt hajlandó semmiféle polémiába bocsátkozni, kijelentve, hogy „egyetlen vesszőt sem változtatna” rajta, és az őt támogató dél-afrikai elnökre, Thabo Mbekire és Jacques Julliard-ra, a baloldali *Le Nouvel Observateur* nagy tekintélyű vezércikkírójára hivatkozott, akik szerint a beszéd egyáltalán nem rasszista, hanem „mélyen antikolonialista” volt.[35]

A beszédet követő éles „hitviták” gyorsan megkérdőjelezték az Élysée új „afrikai” politikájának hitelességét, annál is inkább, mert a francia elnöknek ősszel „udvariassági látogatást” kellett tennie Omar Bongónál, a Françafrique 71 éves „öreg bölcsénél”, akit „távollétével nem akart »megalázni«” – magyarázkodott Sarkozy. Október 13-án érkezett Libreville-be, látogatásáról a *Le Figaro* részletesen beszámolt *Sarkozy nem bélyegzi meg a kolonializmust Gabonban*[36] címmel. A tudósítás szerint a fővárosban százméterenként hirdették a plakátok a „jeges tekintetű” francia elnöknek „Bongo és Sarkozy megbonthatatlan barátságát”. A francia elnök a gaboni elnöki palotában, a vendéglátójával közös sajtótájékoztatón kifejtette, hogy Gabon Franciaország hagyományosan megkülönböztetett partnere, egy baráti ország, amit nem befolyásol a politikai váltógazdálkodás, a politikai többség színe. Még hozzátette: Afrikában nem Gabonnak van a „legtöbb pironkodni valója a demokrácia állapota miatt”.

Az afrikai – köztük a gaboni – államfők franciaországi ingatlanjainak a francia igazságszolgáltatás által folytatott vizsgálatára vonatkozó újságírói kérdésre a francia elnök érdekesen válaszolt: „Ha, minden egyes esetben, amikor ilyen vizsgálatok folynak, fel kellene függeszteni a kapcsolatainkat, azt nemcsak francia részről kellene megtenni, ha értik, mit akarok mondani.” Sarkozy ezzel elődje, Jacques Chirac kínos, a két elnöki mandátumát megmételyező botrányos ügyeire célzott. Tehát Gabonnak is megannyi oka lenne a kapcsolatok szüneteltetésére…

A gyarmatosítással kapcsolatos felfogását firtató újságírónak lényegében a Dakarban mondottakat ismételte meg: „Korrupcióhoz, diktátorokhoz, genocídiumokhoz a gyarmatosításnak nincs köze. Nem írható minden a gyarmatosítás számlájára.” Mellesleg megjegyezte, hogy elutasítja Franciaország afrikai „hátsó udvarának” *(pré carré)* anakronisztikus, paternalisztikus fogalmát.

Mielőtt visszatért Párizsba, helikopterrel az „olajhatalom” trópusi erdőibe repült. „Erre a lényeges kérdésre akarok fókuszálni. Nem szabad hagyni az erdők kifosztását” – figyelmeztetett, és bejelentette, hogy a francia kormány Gabon államadósságának hét százalékát (kb. 50 millió euró) arra fordítja, hogy erdőgazdálkodási projekteket finanszírozzon a fenntartható fejlődés érdekében.

Sarkozy 2008. márciusban felmentette a „nyitás kormányának” egyik baloldali tagját, Jean-Marie Bockel együttműködési államtitkárt, aki többször is kifogásolta, hogy Franciaország olyan afrikai országoknak nyújt fejlesztési támogatást, amelyek pazarolják a természeti erőforrásaikat, a lakosság „mélyszegénységben” él, miközben a vezetők korlátlanul gazdagodnak, s egyebek között Gabonra utalt. Éppen ezért 2008. januárban – a „késlekedő szakítás” miatt – sürgette az elnököt, és bejelentette, hogy ő maga akarja kiállítani a „Françafrique halotti bizonyítványát”.[37] Bockel menesztése

után a *Le Journal du Dimanche* az ügynek szentelt cikkében megállapította, hogy Sarkozy „választási ígéretei közül a Françafrique-kal való szakítás az egyik be nem váltott ígéret maradhat”.[38]

A felmentő döntést Omar Bongo „diktálta”, aki Félix Houphouët-Boigny halála (1993) után a Françafrique legfontosabb pillérévé[39] vált. Bongo személyes tanácsadója, a klasszikus „Françafrique” iskolát képviselő „háttérember”, Robert Bourgi szerint Bockel menesztését „egy határozott és fenyegető üzenet”[40] előzte meg, amit ő juttatott el a francia elnökhöz (a fenyegetés lényege az volt, hogy Gabon az afrikai államok szuverenitását és népei méltóságát jobban tiszteletben tartó partnerek felé fordulhat). Bourgi az egyik tévéműsorában feltárta a körülményeket: amikor Claude Guéant, az Élysée főtitkára kíséretében átadta Sarkozynek Bongo üzenetét, ő azt mondta neki: „Figyelj, mondd meg Omarnak és a többi államfőnek, hogy Jean-Marie Bockel hamarosan távozni fog.” A helyére Claude Guéant barátja, Alain Joyandet került, akit Sarkozy Bourgira „bízott, hogy hangolja rá Afrikára”. Az új együttműködési államtitkár hamarosan már arról nyilatkozott, hogy Franciaország erősíteni szándékozik *gazdasági jelenlétét* Afrikában, olyan versenytársakkal szemben, mint Kína, de nem csak az ázsiai országról van szó. Másfelől kijelentette, hogy Franciaország nem lehet csupán egy olyan ország, amely értékekért harcol, miközben a piacokat mások szerzik meg.[41] Robert Bourgit az államfő már 2007 szeptemberében a Becsületrend lovagi fokozatával tüntette ki, és kinevezte „afrikai ügyekben illetékes” tanácsadójává, miközben Jacques Foccart érdemeit is méltatta.[42]

A *Le Monde*[43] januárban nyilvánosságra hozta a rendőrségi vizsgálat jegyzőkönyveit, melyek a – korábban már említett – három francia szervezet feljelentése nyomán készültek afrikai államfők „ebül szerzett vagyonaival” kapcsolatban. Ezek szerint Omar Bongónak és családjának harminchárom háza, villája, kastélya, lakása van Franciaországban: értékük 150 millió euró (mindezen ingatlanokból egy kastélyt 18 millió euró értékben éppen 2007-ben vásároltak). Denis Sassou N’Guessónak és családjának 18 háza és lakása, valamint számos nagy értékű gépkocsija van stb.).

Újabb feljelentések (Tranparency France stb.) születtek, a francia igazságszolgáltatás Bongo néhány bankszámláját zárolta, majd az ügy lassan lekerült a napirendről. Mindenesetre a gaboni kormány azzal vádolta Franciaországot, hogy „destabilizáló kampányt folytat az ország ellen”.[44]A Sarkozyre neheztelő Bongo úgy érezte, hogy elárulták, hiszen Franciaországban évtizedeken át egyfajta immunitást élvezett.

A francia elnök mégiscsak meg akarta mutatni, hogy – minden felmerülő nehézség ellenére – komolyan gondolja a francia politika új alapokra helyezését Afrikával. 2008. február 27-én Fokvárosba érkezett, ahol másnap a parlamentben tartott beszédet,[45] amelyben Franciaország afrikai politikájának *pragmatizmusáról* beszélt, ellensúlyozva a dakari beszéd etno-pszichológiai felhangjait. Sarkozy megállapította, hogy a „francia katonai jelenlét a kontinensen még mindig a dekolonizáció végén kötött egyezményeken nyugszik”, és bejelentette, hogy tárgyalni fognak minden érintett afrikai államfővel, hogy „adaptálják a létező szerződéseket a mai világra”. Az új szerződéseket, szemben a régi gyakorlattal, teljes mértékben nyilvánosságra fogják hozni, másfelől Franciaország nem akarja a végtelenségig fenntartani a katonai jelenlétét Afrikában. Közös sajtótájékoztatójukon Thabo Mbeki dél-afrikai elnök úgy

vélte, hogy „ez a döntés a dekolonizációs folyamat részét képezi”. Itt hangzott el, hogy a dél-afrikai kormány 1,4 milliárd euró értékű szerződést kötött az Alstom céggel egy új hőerőmű felépítésére, és további egyezményeket is kötött a védelem, a képzés, az energia, a környezetvédelem területén Franciaországgal, amelynek Dél-Afrika a legjelentősebb afrikai gazdasági partnere. (A katonai-védelmi szerződések felülvizsgálatára a legújabb fejlemény, hogy Gérard Longuet francia védelmi miniszter 2011. június 27-én Abidjanba érkezett, hogy – miután ez a fokvárosi beszéd óta már nyolc kormánnyal megtörtént – javasolja az elefántcsontparti kormánynak az 1961-ben kötött védelmi egyezmény[46] újratárgyalását.)

Michaël Cheylan, a *Capafrique* nevű francia „think tank” főigazgatója szerint Nicolas Sarkozy Fokvárosban elmondott beszéde egy olyan pillanatban hangzott el, amikor Franciaország a legnagyobb nehézségeknek volt kitéve, hogy megőrizze meghatározó szerepét a *globális diplomáciában*. Ez részben az afrikai kontinenssel szembeni tapogatózásaival vagy inkább tévelygéseivel magyarázható. Ennek nyilvánvaló oka, hogy – ellentétben a hagyományos állításokkal – Franciaországnak hosszú ideje nincs Afrika-politikája, még kevésbé az Afrika-politikát megalapozó stratégiája.[47]

2009. június 7-én egy barcelonai klinikán elhunyt Omar Bongo. Halála után és kapcsán ismét fellángolt a Françafrique-kal kapcsolatos vita. Valéry Giscard d’Estaing(VGE) a TF1 francia televíziónak úgy nyilatkozott, hogy Omar Bongo az 1981-es elnökválasztási kampány idején anyagilag támogatta egyik ellenfelét, Jacques Chiracot,[48] s ezért ő megszakította a kapcsolatot a gaboni elnökkel. Természetesen Chirac „minden alapot nélkülözőnek” tartotta a „vádaskodást”, ám André Vallini szocialista képviselő kijelentette:„Mindnyájan pontosan tudjuk, hogy számos jobb- és baloldali választási kampányt finanszírozott… Azt hiszem, hogy François Mitterrand kétszer hét éve sem volt teljesen tiszta a Françafrique tekintetében.”[49] VGE még azt is kifejtette, hogy „Omar Bongo nem egyedül képviselte a Françafrique-ot, de egyik utolsó képviselője volt, és így halála egy bizonyos értelemben a Françafrique végét jelenti”. Ezt a véleményt erősítette meg Bernard Kouchner külügyminiszter is, Bongo temetéséről Párizsba visszatérve: „Most a Françafrique-nak vége… A francia hadsereg többé nem fog egyetlen kormányt sem támogatni az ellenzékével szemben… Gabonban nincs jelöltje Franciaországnak… a gaboniaknak maguknak kell megtalálniuk az elnöküket.” Az afrikai országról a külügyminiszter is – bizonyos értelemben – elismerően beszélt:„Több mint száz év kolonizáció és Bongo négy évtizede után elmondható, hogy ez az egyetlen ország, amely nem háborúzott Afrikában, segítette viszont az afrikai békefolyamatokat. Nincsenek politikai foglyok, ám egyéb dolgok bírálhatók.”[50]

Omar Bongo temetésén Bernard Kouchner-en kívül (aki ma már nem külügyminiszter, idén a gaulle-ista Alain Juppé váltotta) részt vett Nicolas Sarkozy államfő (akit a hivatalos gyászszertartáson egy csoport – köztük néhány kormánytag – kifütyült a Bongót ért támadások miatt), továbbá Jacques Chirac, Alain Joyandet (és néhány korábbi együttműködési miniszter), Alain Bauer, a Franciaországi Nagy Orient szabadkőműves páholy korábbi vezetője, Patrick Balkany, Robert Bourgi.

Bourgi nem sokkal később, Kouchnert egyrészt igazolva, másrést cáfolva kijelentette: „Franciaországnak nincs jelöltje, Robert Bourgi jelöltje azonban Ali Bongo,

aki Franciaország érdekeinek a legjobb védelmezője minden területen."[51] Végül is Bourgi jelöltje győzött a csalástól sem mentes, sokáig vitatott választáson…

Megalapozottnak tűnik Wilson-André Ndombet gaboni történész és politológus véleménye: a „Françafrique távol van még a halálától".[52] Ezt támasztja alá Bockel leváltása, Bourgi kitüntetése és nyilvánosan felvállalt szerepe Ali Bongo védelmi miniszter köztársasági elnökké választásában, a ciklikus időfelfogás szerint élő „afrikai emberre" fókuszáló dakari beszéd, s az igazságszolgáltatás függetlenségének a hiánya bizonyos ügyekben. Ezeket a tényeket csak részben kompenzálja Sarkozy fokvárosi beszéde a védelmi és katonai együttműködési szerződések felülvizsgálatáról. A *Biens mal acquis* („Ebül szerzett javak") kifejezéssel elhíresült ügyben nyilvánvalóvá vált a politikai szándék a bírósági eljárás megtorpedózására. Így, miután a párizsi ügyészség *ad acta* tette a 2007-ben még öt afrikai államfő ellen benyújtott panaszt, 2009-ben a tárgyban benyújtott újabb panaszt követően az ügyészség ismét az ellen foglalt állást, hogy bírói vizsgálat induljon.[53] Ez az eset egyrészt azt mutatja, hogy a Françafrique szereplői elszántak abban, hogy a hatalom számára zavaró ügyek némelyikére ne derüljön fény, ugyanakkor arról is tanúskodik, hogy a vizsgálóbírók mégiscsak fényt akarnak deríteni ezekre a homályos ügyekre. Mindenesetre az igazságszolgáltatási reform keretében Sarkozy elnök javaslatára 2010-ben megszüntették a *vizsgálóbíró* intézményét, ami súlyos csapást jelenthet az igazságszolgáltatás függetlenségére.

A formai és tartalmi *változásra* példát mutatott a 2010. május 31-én Nice-ben megtartott „Afrika–Franciaország" csúcstalálkozó, melyen harmincnyolc állam- és kormányfő mellett nyolcvan francia és százhúsz afrikai *vállalat* képviselői vettek részt,[54] jelezve ezzel Franciaország *gazdasági* szerepvállalásának erősítését az afrikai kontinensen.

Inkább a Françafrique szellemiségnek a továbbélését látták abban, hogy Sarkozy elnök tizenhárom afrikai, köztük – a számos ONG szerint – az emberi jogokat súlyosan megsértő államfővel (Denis Sassou N'Guesso) és védelmi miniszterével (Noël Léonard Essongo tábornok) együtt ünnepelte (a meghívott országok katonai egységeinek felvonulásával színezve) az afrikai államok függetlenségének ötvenedik évfordulóját 2010. július 14-én, a francia nemzeti ünnepen, a párizsi Champs Élysée-n.[55] (Nem kapott meghívást Andry Rajoelina madagaszkári elnök, aki 2009-ben kaotikus körülmények között került a hatalomra, ám madagaszkári katonák is felvonultak; Laurent Gbagbo elefántcsontparti elnök kapott meghívót, de ő 2004 óta bojkottálta a „volt gyarmatosító hatalom" által szervezett találkozókat, védelmi minisztere azonban jelen volt Párizsban, viszont elefántcsontparti katonák nem vonultak fel.)

Sarkozy az előzetes kritikákra válaszolva vendégei előtt cáfolt mindenfajta „kolonialista nosztalgiát", ugyanakkor bejelentette, hogy létrehoztak egy három évre szóló hitelkeretet (180 millió euró), melyből évenként ötvenezer afrikai fiatal képzése finanszírozható; továbbá, hogy a második világháború idején Franciaországért harcoló afrikai katonák nyugdíját a francia katonákéval azonos szintre emelik. Arról is beszélt, hogy a találkozó célja nem az, hogy az afrikai országok függetlenségét ünnepeljék, hanem az, hogy a francia és az afrikai népek között a történelem által szőtt erős kötelékeket ünnepeljék. Úgy ítélte meg, hogy a július 14-i találkozó ereje alapot ad arra, hogy „együtt építsék a jövőt". A francia elnök beszédére Mali elnöke, Amadou Toumani Touré azt válaszolta, hogy „udvariasságból és érdekből fogadták el Franciaország meghívását, ami megtisztelő, sőt egyfajta privilégium".

A francia elnök „reálpolitikai” lépéseit látva, Denis Sassou N’Guesso, Brazzaville-Kongó elnöke egy 2009-es interjúban arról értekezett, hogy „nincs is szükség Franciaország és Afrika közötti szakításra”,[56] Ali Bongo gaboni elnök pedig tavaly kijelentette, hogy „Sarkozy és én, nem is tudjuk, mi az a Françafrique”.[57] Ugyanakkor egyesek a „Françafrique újjáélesztéséről” értekeztek Elefántcsontpart[58] kapcsán, mert 2011. április elején a nyugat-afrikai országban békefenntartó misszióval állomásozó francia katonai helikopterek – ENSZ-felhatalmazással és katonai támogatással – támadások sorozatát intézték több abidjani laktanya és az elnöki rezidencia ellen, hogy nehézfegyvereket semmisítsenek meg. Így sikerült megtörni a „Françafrique-ellenes” Laurent Gbagbo ellenállását, aki a 2010-es őszi elnökválasztási kampány idején az ország „második és tényleges függetlenségének kivívása” programjával lépett fel. Az elefántcsontparti alkotmánytanács elnöke januárban azonban – azóta már beismert súlyos csalással – köztársasági elnöknek nyilvánította az elnöki hatalmat 2000 és 2010 között gyakorló, ám ezt a választást elveszítő Laurent Gbagbót, a tényleges győztes Alassane Ouattarával szemben, s ezzel négy hónapos káoszba taszította az országot. Gbagbo szerint Alassane Ouattara a „külföld jelöltje”, mellesleg Nicolas Sarkozy barátja. A francia elnök szerint Franciaországnak nem volt jelöltje.[59]

A WikiLeaks bizalmas dokumentumai szerint 2009-ben az amerikai kormány már kételkedett a Sarkozy-féle szakításban, hiszen nyilvánvalóvá vált, hogy könnyebb beszélni a Françafrique felszámolásáról, mint a felszámolást ténylegesen végrehajtani. A francia elnök „alulértékelte a kihívás merészségét, és túlértékelte a képességeit”.[60]

Tény, hogy hivatalba lépése után Nicolas Sarkozy megszüntette az Élysée-palota önálló „afrikai sejtjét”, amit az elnöki diplomáciai struktúrába integrált. De a Védelmi és Nemzetbiztonsági Tanács (CNS) létrehozásával az elnök megerősítette a külügyminisztériumi diplomácia ellenőrzését, ami még nagyobb lehetőséget biztosít neki, hogy személyesen irányítsa a külpolitikát, az afrikai politikát is beleértve, amely változatlanul kívül esik a parlamenti ellenőrzésen.[61]

Megállapítható, hogy „a korábbi korszak hálózatai” és a „nem hivatalos megbízottak”, amelyekkel és akikkel Sarkozy már a cotonou-i beszédében jelezte a szakítási szándékát, ma is működnek. Ennek bizonysága például a már említett libanoni származású, Szenegálon született „síita muzulmán” francia ügyvéd, Robert Bourgi, aki ma Franciaország afrikai diplomáciájának egyik legbefolyásosabb „háttérembere”. Ennek ellenére Bourgi fontosnak tartja a médiaszereplést. Egy televíziós műsorban, melyben Omar Bongóról emlékeztek meg, eldicsekedett azzal, hogy Omar Bongót „papának” szólította. Az ő tevékenysége és a hivatalos diplomácia interferenciájára vonatkozó kérdésre válaszolva Bourgi határozottan kijelentette: „párhuzamos diplomácia mindig létezett.”[62]

Mint minden állam, Franciaország is a politikai és gazdasági érdekeit követi a világ országaival fenntartott kapcsolataiban. Az egymást követő francia elnökök és kormányaik hosszú időn át lényegében azt kommunikálták hivatalosan, hogy az afrikai kontinensen Franciaországot morális kötelességek és történelmi kötelezettségek vezérlik, de a tények gyakran mindennek a torzképét mutatták. A meghozott, de nem felvállalt döntések, az egyes országoknak szubjektíve nyújtott kedvezmények vagy támogatások átláthatatlanná tették a francia politikát Afrikában.

„Ha Franciaország új alapokra akarja helyezni kapcsolatait Afrikával, mindenekelőtt fel kell ismernie és fel kell vállalnia az érdekeit Afrikában” – jelentette ki Sarkozy Fokvárosban. Ha ez a kijelentés egy stratégia megfogalmazásának az alapja, akkor az afrikai politikát annak alapján kell folytatni. Például világosan meg kell határozni, és nyilvánosságra kell hozni az afrikai partnereknek nyújtott támogatások kritériumait – inkább, mint a történelmi kötelékekhez és a hatalomban lévő személyekhez ragaszkodni. Napjainkban nem kevesebb, mint hat minisztérium és államtitkárság lép fel Afrikában, néha ellentmondásos napirendekkel.

Az egykori gyarmatokkal kötött védelmi és katonai együttműködési szerződések teljes felülvizsgálata az első lépést jelenti Franciaország afrikai imázsának javításához. A francia kormánynak, hogy megossza az afrikai jelenlét politikai költségeit és kockázatait, tudatosan „europaizálnia” kell a kontinensen folytatott politikájának egyes szakaszait: békefenntartó műveletek, a fejlődéshez elengedhetetlen nagy infrastrukturális projektek finanszírozása, a választások megfigyelése, a politikai párbeszéd ösztönzése. Szorosabban be kell vonnia a stratégia megalkotásába a kontinensen működő vállalatait, különleges figyelmet kell fordítania a felemelkedő fiatal afrikai elitekre, szerepet kell vállalnia a kontinensen az alregionális szervezetek megszilárdításában, amelyek számos területen töltenek be fontos szerepet.

Franciaország imázsa Afrikában nem túl jó. Az egykori gyarmatok többségében az imázshoz még napjainkban is az *antidemokratikus hatalmak* tartós fennmaradása és a *gazdasági zsákmányszerzés* kötődik. Más afrikai országokban az imázs a *paternalizmus* és a kontinenssel folytatott *éretlen* viszonyok szinonimája.[63] Az bizonyos, hogy a régi reflexek aláásnak minden arra vonatkozó reményt, hogy Franciaország megőrizze gazdasági és stratégiai súlyát. Nyilvánvaló, hogy szükség van „szakításra”, ahhoz viszont egy új stratégia szükséges. A Sarkozy által bejelentett „fokozatos szakítás” valódi változásokhoz vezető eredményére – Afrikában éppúgy, mint Franciaországban – még várni kell. Mint láttuk, néha ez nagyon is sziszifuszi vállalkozásnak tűnik…

(Első közlés: Külügyi Szemle, 2011. 2. sz.)

Jegyzetek

1. „Au Bénin, Sarkozy veut rompre avec la »Françafrique«”. *Le Figaro*, 2006. május 19.
2. François-Xavier Verschave: *La Françafrique. Le plus long scandale de la République*. Paris: Stock, 1998.
3. Jacques Foccart (1913–1997) 1952-től a Francia Unió keretében foglalkozott az anyaország és gyarmatai ügyeivel. 1958-ban Chales de Gaulle miniszterelnök afrikai ügyekben illetékes különleges tanácsadója lett. De Gaulle elnök 1960-ban kinevezte az Élysée-palota „afrikai és malgasi ügyek sejtjének” vezetőjévé. Ezt a posztot 1974-ig töltötte be. Foccart rendszeres kapcsolatot tartott a titkosszolgálatokkal, beleértve az afrikaiakat is. A kapcsolatoknak és a barátságoknak rendkívül sűrű hálózatát építette ki Franciaország és afrikai „hátsó udvara” között. Az afrikai államfőket párizsi lakásán és a Párizshoz közeli villájában is rendszeresen fogadta. Hálózatát De Gaulle örökösei, Georges Pompidou és Jacques Chirac is szolgálatába állította. L. a Françafrique megteremtőjének interjúkötetét: *Foccart parle. Entretiens avec Philippe Gaillard.* I–II. köt. Paris: Fayard-Jeune Afrique, 1995 és 1997., illetve ötkötetes naplóját: Jacques Foccart: *Tous les soirs avec de Gaulle. Journal de l’Élysée*

I. köt. *1965–1967*. Páris: Fayard-Jeune Afrique, 1997., továbbá Jacques Foccart: *La fin du gaullisme*. *Journal de l'Élysée* V. köt. *1973–1974*. Paris: Fayard-Jeune Afrique, 2001.

4. L. François-Xavier Verschave: *De la Françafrique à la Mafiafrique*. Bruxelles: Ed. Tribon, 2004. 10. o.
5. Antoine Glaser–Stephen Smith: *Comment la France a perdu l'Afrique*. Paris: Calmann–Lévy, 2005. 19. o.
6. L. Csizmadia Sándor: „Nyugat-Afrika: francia »hátsó udvar« és/vagy amerikai »előkert«?". In: *Harambee* (szerk. Sebestyén Éva–Szombathy Zoltán–Tarrósy István). Pécs: Publikon, 2006. 116–126. o.
7. A Franciaország „afrikai emberének" tartott Félix Houphouët-Boigny elefántcsontparti elnök, aki állandóan az antikommunista Françafrique tűzvonalában szerepelt, „tudott" a benini (Dahomey) Mathieu Kérékou forradalmi-marxista rendszere elleni összeesküvésekről, különösen arról, amely 1977. január 16-án zajlott le a francia zsoldosvezér, Bob Denard vezetésével, de a partra szálló zsoldosok kudarcot vallottak. L. Pierre Nandjui: *Houphouët-Boigny. L'homme de la France en Afrique*. Paris: L'Harmattan, 1995. 188. o.
8. Jó példa erre az 1967-ben kirobbant nigériai polgárháború. Ezt megelőzően Félix-Houphouët-Boigny elefántcsontparti elnök a „francia hátsó udvar" államait és saját országát fenyegető *geopolitikai* kihívást látott Afrika legnépesebb, *angolszász* befolyás alatt álló országa részéről. Az anglofón „óriás" legyengítésére az alkalom 1967. májusban érkezett el, amikor Odumegwu Emeka Ojukwu ezredes Biafra tartománynak a szövetségi államból való kiszakításába kezdett. Az elefántcsontparti elnök Jacques Foccart-on keresztül arra ösztönözte a francia elnököt, hogy támogassa a biafrai elszakadási törekvéseket Nigéria délkeleti, kőolajban gazdag részén. De Gaulle kezdetben nem akart hallani semmiféle kalandról, ám Foccart – a francia nemzeti és geopolitikai érdekekre tekintettel – az elnök kezdeményezésére létrehozott állami kőolajipari vállalat, az Elf-Aquitaine térnyerési lehetőségét látta az elszakadó biafrai köztársaságban. A Françafrique-hálózat aktorai a szeparatistákat támogatták, akik ellen tudtak állni a szövetséges erőknek, és egy különösen véres polgárháborút folytattak, a zsoldosoknak és a hatalmas mennyiségű fegyverszállítmányoknak köszönhetően. Francia katonai repülőgépek – Omar Bongo gaboni elnök beleegyezésével – a gaboni főváros, Libreville repülőteréről éjszakánként szállítottak Biafrába fegyvereket és élelmiszert. L. François-Xavier Verschave: *i. m.* 137–155. o., a „Biafra pétrolo-humanitaire" c. fejezet. Washington vietnami háborúja miatt a London és Moszkva által támogatott nigériai szövetségi kormány végül is győztesen került ki a polgárháborúból, és Biafra három év elszakadás után visszatért a szövetségi állam kötelékei közé. Ojukwu ezredes Elefántcsontpartra menekült. A több mint egymillió halottal járó polgárháború végül is *diplomáciai kudarc* volt Abidjan, Párizs és Libreville számára, de a három ország kapcsolatai nem változtak.
9. Glaser–Smith: *i. m.* 39. o.
10. Valéry Giscard d'Estaing például „észérvekkel" el akarta távolítani a már hosszú ideje hatalmon lévő afrikai államfőket. 1980-ban sikerült elérnie Lépold Sédar Senghor szenegáli elnök távozását, de kudarcot vallott Félix Houpouët-Boignyval kapcsolatban, aki azt üzente neki, hogy ő, aki már akkor francia miniszter volt, amikor Giscard legfeljebb városi tanácsnok, „nem hajlandó tőle parancsot

elfogadni”, és nem távozik a hatalomból. Nehezebb eset volt Jean-Bedel Bokassa, a Közép-afrikai Köztársaság elnöke (1966–1976), majd az ország császára (1977–1979). Bokassa császárrá avatásán egyetlen államfő sem jelent meg, de részt vett a ceremónián Robert Galley francia együttműködési miniszter. A ceremóniát Giscard d’Estaing köztársasági elnök finanszírozta. Ezt követően azonban – részben az afrikai államfők, részben a francia politikai pártok tiltakozásának hatására – az elnöki politika „hűvösre váltott” a térségbeli stratégiai szövetségesével szemben. Bokassa ezután Kaddáfi líbiai elnökkel erősítette a kapcsolatait, ami irritálta a francia kormányt, hiszen Líbia a „francia hátsó udvarhoz” tartozó Csádon is aktivizálódott, majd meg is szállta a határ menti, urán- és mangánércben, valamint kőolajban gazdag aozoui övezetet. Végül is az egyik francia titkosszolgálat a „Barracuda-hadművelet” keretében megfosztotta hatalmától az éppen Tripoliban tárgyaló Bokassát, s David Dackot ültette a helyére. Bokassa visszavágott: az egyik francia hetilap *(Le Canard enchaîné)* 1979. október 10-én nyilvánosságra hozta azt a tényt, hogy Bokassa még 1973-ban (egymillió frank értékűre becsült) gyémántkővel ajándékozta meg az akkor még pénzügyminiszter Giscard d’Estaing-t. A kirobbanó botrány nagy szerepet játszott abban, hogy Giscard d’Estaing 1981-ben elveszítette az elnökválasztást François Mitterrand-nal szemben. L. Géraldine Faes–Stephen Smith: *Bokassa: Un empereur français*. Paris: Calmann–Lévy, 2000.

11. *Foccart parle.* II. köt. 265. o.
12. L. Guy Penne: *Mémoires d’Afrique (1981–1988). Entretiens avec Claude Wauthier.* Paris: Fayard, 1999. Guy Penne a maga afrikai hálózatának kiépítéséhez a szabadkőműves páholyokat használta fel, s kiterjesztette a „hátsó udvarra” is. Elsőként Omar Bongót, majd Denis Sassou N’Guessót avatták be, s később más afrikai vezetőket is.
13. L. „Mieux qu’un polar”. *Le Monde*, 2008. augusztus 5.
14. Jean-Christophe Mitterrand azt egyébként sokadszorra elismerte, hogy 1,8 millió dollár „kenőpénzt” kapott egy svájci bankszámlára, de nem volt tevékeny szerepe az angolai, a Jonas Savimbivel (Unità) polgárháborúban álló José Eduard dos Santosnak (MPLA) 1994-ben a francia állam (Edourd Balladur miniszterelnök, Alain Juppé külügyminiszter) tudta nélkül juttatott, négymilliárd dollár értékű titkos fegyverszállítási ügyben, amely összekapcsolódott egy Franciország és Izrael között bonyolódó pénzmosási üggyel is (Samuel Mandelsaft). A negyvenegy vádlottat felvonultató ügy fő vádlottja Pierre Falcone üzletember és Arcadi Gaydamak (orosz, francia és izraeli állampolgársággal is rendelkező volt KGB-ezredes) volt, de a listán szerepelt Jacques Attali, Jean-Charles Marchiani (Charles Pasqua egykori belügyminiszter tanácsadója) és maga Pasqua is. 2009-ben az Izraelbe menekült Falcone és Gaydamak hat év, Charles Pasqua egy év felfüggesztett börtönt kapott, ugyanakkor a bíróság kötelezte százezer euró pénzbírság megfizetésére. L. Jean-Cristophe Mitterrand: *Mémoire meurtrie*. Paris: Plon, 2001.
15. 1984-ben Burundi fővárosában, Bujumburában tartották a Franciaország–Afrika csúcstalálkozót, melynek előmunkálatait (helyszíni építkezések, szerelések stb.) Nucci felügyelte, s egy francia céget bízott meg a munkákkal, melynek 80 millió francia frankot utaltak át, s abból különböző trükkökkel 27 millió frankot „eltérítettek”, a többi között Nucci képviselői választásának finanszírozására. A botrányt Michel Aurillac, Nucci utódja robbantotta ki, aki 1986–1988 között volt

Jacques Chirac „társbérleti” kormányának együttműködési és fejlesztési minisztere. L. „Nucci: un jugement sévère”. *L’Express*. 1996. október 24.

16. Pierre Péan: „*Affaires africaines*”. Paris: Fayard, 1983.
17. *Foccart parle* II. köt.. 348. o. Foccart azt is megjegyzi, hogy az amerikaiak vártak a Gabon és Franciaország közötti szakításra, de Bongo tisztában volt vele, hogy az amerikaiakkal való kapcsolatok nem lennének könnyűek és – számára – valószínűleg tartósak sem, ezért ugyan „feszítette a húrt Párizzsal, de ügyelt arra, hogy ne pattanjon el”. *Uo.* 349. o.
18. „Le discours de La Baule (1990)”. *RFI,* http://www.rfi.fr/actufr/articles/037/article_20103.asp, 1990. június 20.
19. Az Elf-ügyben 2002-ben a francia igazságszolgáltatás elé idéztek olyan politikust is, mint Roland Dumas volt külügyminiszter, akit 2003-ban a második tárgyalás után felmentettek a korrupciós vádak alól, ám „barátnőjét”, Christine Deviers-Joncourt 30 hónap börtönre és 150 ezer eurós kártérítés megfizetésére ítélték. De bíróság elé citálták Le Floch-Prigent-t, aki 1989–1993 között volt az Elf vezérigazgatója, és akit több ügyben is – és többször is – börtönre és milliós kártérítés megfizetésére ítéltek; vagy André Tarallót, aki csaknem harminc éven át volt az Elf „Monsieur Afrikája”, titkos missziók küldötte Afrikában (Tarallo minden afrikai államfőt ismert, de leginkább Omar Bongót és Denis Sassou N’Guessót, ám 2003-ban ugyancsak harminc hónap börtönre ítélték és 350 ezer euró kártérítés megfizetésére kötelezték); de említhetjük még Alfred Sirven-t is, aki Le Floch-Prigent helyettese volt, és aki a pénzek „elterelésére” kiépítette a „gigantikus korrupciós hálózatot” az Elf-nél – szintén elítélték és a fentivel azonos kártérítés megfizetésére kötelezték).
20. L. például: François-Xavier Verschave: *Noir Chirac. Secret et impuinité.* Paris: Les Arènes, 2002. Különösen a „Criminalités françafriques” c. fejezetet (201–266. o.).
21. Francia katonai beavatkozások különböző célokból történtek. 1962-ben Lépold Sédar Senghor védelmében Szenegálon. 1978-ban Mobutu zairei elnök kérésére Katanga tartományban, európaiak védelmében. 1983–1984-ben Hissène Habré diktátor hatalmának biztosítására Csádban. 1988-ban ugyancsak Csádban, az ország északi részét elfoglaló líbiai csapatok ellen. 1986-ban egy államcsínykísérlet után Eyadéma elnök, 1990-ben pedig – mint már említettem – Bongo elnök védelmében. 1990–1993-ban Ruandában, belga egységekkel együtt, a Habyarimana-kormány védelmében. 1994-ben a ruandai polgárháború kezdetén a hutu menekültek védelmében Ruandában és Kongóban. 1997-ben Brazzaville-Kongóban 6500 külföldi állampolgár, 2004-ben Elefántcsontparton több mint hatezer francia állampolgár kimenekítése érdekében stb. A Jospin-kormány idején, 1997–1998-ban, az együttműködési politika reformja révén racionálisabbá váltak a diplomácia és az együttműködés klasszikus aktorainak a szerepei, de változatlanul alá voltak rendelve a végrehajtó hatalom csúcsán meghozott döntéseknek, és esetenként kénytelenek voltak szembenézni a hálózatok, a különféle párhuzamos „diplomáciák” gyakran kockázatos aktivizmusával. Noha a Charles de Gaulle által 1959-ben létrehozott Együttműködési Minisztériumot – melynek missziója az egykori gyarmatokkal való kapcsolatok tartása volt – 2001-ben a külügyminisztériumhoz csatolták, hogy megpróbálják elfedni az „értékelvű diplomáciával” az Afrikával évtizedek óta fenntartott „speciális kötelékek” „sötét foltjait”, számottevő változás nem történt, hiszen az afrikai politika lényegében még mindig az Élysée-től függ.

22. Az EU, az FMI és a Világbank megszüntette Elefántcsontpart pénzügyi támogatását, a francia kormány viszont a katonai együttműködést függesztette fel az új hatalommal, de a lakosságnak nyújtott támogatási programok folytatódtak.
23. „Un nouveau *M. Afrique* à l'Élysée: Michel de Bonnecorse remplace Michel Dupuch". *Sangonet,* http://www.sangonet.com/Fich4ActuaInterAfric/Bonnecorse-M_Afrique-Elysee.html, 2002. augusztus 29.
24. L. Csizmadia Sándor: „Az elefántcsontparti válságfolyamat kórtana: 1990–2008". *Afrika tanulmányok,* No. 2. (2008). 30–41. o.
25. Guy Labertit: *Adieu, Abidjan-sur-Seine. Les coulisses du conflit ivoirien*. Marseille: Ed. AutreTemps, 2008.
26. L. Xavier Harel: *Afrique:pillage à huis clos.Comment une poignée d'initiés siphonne le pétrole africain.* Paris: Fayard, 2006.
27. Néhány parlamenti kezdeményezést mindazonáltal fel kell idézni. 1998-ban, megkésve ugyan, de mégiscsak létrehoztak egy parlamenti bizottságot, amely Franciaországnak az 1994-es ruandai népirtásban betöltött szerepéről informálódott. Mint ilyen, az első volt ezen a területen, ám nem rendelkezett egy vizsgálóbizottság jogkörével. 1993-ban a nemzetgyűlés egy információs jelentést tett közzé az olajtársaságoknak a nemzetközi politikában játszott szerepéről és társadalmi-környezeti hatásukról. A jelentés Franciaországot illetően bírálta az „állam és az olajtársaságok közötti kapcsolatok átláthatatlanságát", és azt a kívánságot fogalmazta meg, hogy „Franciaország és Afrika kapcsolatait átláthatóbban és etikusabban intézzék az ország és vállalatai érdekei nevében". A Nemzetgyűlés külügyi bizottsága 2001-ben közzétett egy jelentést a „személyek jogairól és Frankofóniáról", bírálva Franciaország be nem tartott ígéreteit az afrikai kontinensen, a demokrácia feltételeinek megteremtésének terén. Ám meg kell állapítani, hogy ezeknek a jelentéseknek nem volt komoly hatásuk sem a kormány politikájára, sem a közvéleményre.
28. „WikiLeaks: la volonté affichée de M.Sarkozy de rompre avec la 'Françafrique' a réjoui les États-Unis". *Le Monde*, 2010. december 4.
29. „WikiLeaks: la fin de la Françafrique réjouit Washington". *LeJDD.fr,* http://www.lejdd.fr/International, 2010. december 5.
30. „La politique africaine de la France, un 'domain réservé' opaque et antidémocratique". *Survie,* http://survie.org/francafrique/article/la-politique-africaine-de-la, 2010. március 22.
31. „Allocution de M. Nicolas Sarkozy, Président de la République, prononcé à l'Université de Dakar". *Afrik.com,* http://www.afrik.com/article12199.html, 2007. július 26. http://www.elysee.fr/elysee.fr/français/interventions/2007/les_dernieres_interventions_du_pre-sident_du_la_republique.76691.html.
32. „ONU: Sarkozy accusé de légitimer intellectuellement le racisme". *Rue 89,* http://www.rue89.com/2007/11/09/onu-sarkozy-accuse-de-legitimer-intellectuellement-le-racisme, 2007. szeptember 11.
33. „Lettre ouverte à Nicolas Sarkozy". *Libération*, http://www.liberation.fr/tribune/0101108744-lettre-ouverte-a-nicolas-sarkozy, 2007. augusztus.10.
34. *L'Afrique de Sarko. Le déni d'histoire* (szerk. Jean-Pierre Chrétien). Paris: Karthala, 2008.

35. „Discours de Dakar: Guiano refuse de polémiquer”. *Le Figaro*, http://www.lefigaro.fr/politique/2009/04/08/01002-20090408ARTFIG00042-discours-de-dakar-guaino-refuse-de-polemiquer-.php, 2009. április 7.
36. „Sarkozy au Gabon refuse stigmatiser la colonisation”. *Le Figaro,* http://www.lefigaro.fr/international/20070728.FIG000000789_sarkozy_au_gabon_refuse_de_stigmatiser_la_colonisation.html, 2007. október14.
37. Philippe Bernard: „Jean-Marie Bockel »Je veux signer l’acte de décès de la Françafrique«”. *Le Monde,* http://www.lemonde.fr/afrique/article/2008/01/15/jean-marie-bockel-je-veux-signer-l-acte-de-deces-de-la-francafrique_999524_3212.html, 2008. január 16.
38. „Françafrique:Bockel recalé”. http://www.lejdd.fr/Politique/Actualite/Francafrique-Bockel-recale-95537/, 2008. március 20.
39. A megbízható pillérek között tartják számon még napjainkban is Faure Gnassingbé togói, Blaise Compaoré burkinai, Denis Sassou N’Guesso kongói, Paul Biya kameruni, François Bozizé közép-afrikai államfőt. A Françafrique rendszeréből a kezdetektől fogva tudatosan kívül maradt Sékou Touré guineai elnök, aki ellen számos puccsot követtek el, s a francia–guineai diplomáciai kapcsolatokat csak Valéry Giscard d’Estaing elnök állította helyre 1975. júliusban. A nyolcvanas években fellázadt a rendszer ellen Thomas Sankara burkinai elnök, aki politikai gyilkosság áldozata lett. A rendszerből ki akarta vezetni az országát Laurent Gbagbo, Elefántcsontpart bukott, 2011. április 11-én letartóztatott és azóta házi őrizetben lévő elnöke.
40. „Comment Bockel a perdu son poste à cause d’Omar Bongo”. *Le Nouvel Observateur*, http://tempsreel.nouvelobs.com/actualite/politique/20090908.OBS0373/comment-bockel-a-perdu-son-poste-a-cause-d-omar-bongo.html, 2009. szeptember 8.
41. „La France veut renforcer sa présence économique en Afrique, selon Joyandet”. *Jeune Afrique,* http://www.jeuneafrique.com, 2008. május 20.
42. David Servenay: En saluant Foccart, Sarkozy renoue avec la Françafrique”. *Rue 89,* http://www.rue89.com/2007/10/02/en-saluant-foccart-sarkozy-renoue-avec-la-francafrique, 2007. október 2.
43. „Avenue Foch, j’achète. Enquète”. *Le Monde,* 2008. január 31.
44. Mireille Duteille: „Feu la Françafrique du Papa”. *LePoint.fr,* http://www.lepoint.fr/actualites-monde/2009-06-11/feu-la-francafrique-de-papa/924/0/351704, 2009. június 11.
45. „Nicolas Sarkozy: La France veut refonder ses relations avec l’Afrique’”. La-croic.com, http://www.la-croix.com/Actualite/S-informer/Monde/Nicolas-Sarkozy-La-France-veut-refonder-ses-relations-avec-l-Afrique-_NG_-2008-02-28-668874, 2008. február 28.
46. „La France propose à la Côte d’Ivoire de rénover les accords de défense”. *Abidjan.net,* http://news.abidjan.net/h/402781.html, 2008. június 27.
47. „Il faut à la France une nouvelle stratégie africaine”. *Le Figaro,* http://www.lefigaro.fr/debats/2008/02/29/01005-20080229ARTFIG00408-il-faut-a-la-france-une-nouvelle-strategie-africaine.php, 2008. február 29.
48. „VGE affirme que Bongo a financé la campagne de Chirac”. *Le Figaro,* http://www.lefigaro.fr/international/2009/06/09/01003-20090609ARTFIG00436-vge-affirme-que-bongo-a-finance-la-campagne-de-chirac-.php, 2009.június 9.

49. „Chirac nie avoir été soutenu financièrement par Bongo”. *Le Figaro,* http://www.lefigaro.fr/politique/2009/06/10/01002-20090610ARTFIG00489-chirac-nie-avoir-ete-soutenu-financierement-par-bongo-.php, 2009. június 10.
50. „La Françafrique, c’est finie, affirme Bernard Kouchner”. *Le Nouvel Observateur,* 2009. június 17.
51. „Robert Bourgi, vétéran de la Françafrique”. *Le Figaro,* http://www.lemonde.fr/afrique/article/2009/08/29/robert-bourgi-veteran-de-la-francafrique_1233308_3212.html, 2009. augusztus 31.
52. „La Françafrique subsistera-t-elle après la mort de Bongo?”. *Le Monde,* 2009. június 9.
53. Olivier Toscer: „Comment le Parquet tente de sauver Bongo?”. , *Le Nouvel Observateur,* http://dossierssignales.blogs.nouvelobs.com/archive/2009/03/17/comment-le-parquet-tente-de-sauver-bongo.html2009. március 17.
54. „Sommet France-Afrique: la toute première fois pour Sarkozy”. *Jeune Afrique,* http://www.jeuneafrique.com/Article/ARTJAWEB20100531083647/, 2010. május 31.
55. „Le défilé ’de criminels’ sur les Champs-Élysées”? *Le Nouvel Obsevateur,* http://tempsreel.nouvelobs.com/actualite/politique/20100713.OBS7090/un-defile-de-criminels-sur-les-champs-elysees.html, 2010. július 14.
56. Etienne Mougeotte: „Il n’y a pas de besoin de rupture entre la France et l’Afrique”. *Le Figaro,* http://www.lefigaro.fr/international/2009/03/24/01003-20090324ARTFIG00572-il-n-y-a-pas-besoin-de-rupture-entre-la-france-et-l-afrique-.php, 2009. március 24.
57. „Ali Bongo: Sarkozy et moi ignorons ce qu’est la Françafrique”. *Le Post,* http://www.lepost.fr/article/2010/08/19/2188540_ali-bongo-sarkozy-et-moi-ignorons-ce-qu-est-la-francafrique.html, 2010. augusztus 19.
58. Anicet Djéhoury: „Côte d’Ivoire: la Françafrique est ressuscitée à Abidjan”. *Rue 89,* http://www.rue89.com/2011/04/21/cote-divoire-la-francafrique-est-ressuscitee-a-abidjan-200572, 2011. április 21.
59. L. Csizmadia Sándor: „Hatalmi válság Elefántcsontparton. Nemzeti és nemzetközi narratívák ütközése”. *Afrika Tanulmányok,* No. 1. (2011). 74–84. o.
60. WikiLeaks: „la fin de la Françafrique réjouit Washington”. *i. m.*
61. A 2008-ban bejelentett *alkotmányos reform*, a Balladur-bizottság javaslata szerint a *parlamenti ellenőrzés* megerősítését célozta a francia kormány afrikai politikája felett. E szerint, ha a kormány fegyveres erőket vet be külföldön, legkésőbb három nappal a beavatkozás kezdete *után* tájékoztatja a parlamentet a beavatkozás céljainak pontos meghatározásával. A tájékoztatást vita követheti, amely semmiféle szavazással nem jár. Ha a katonai beavatkozás időtartama meghaladja a négy hónapot, a kormány a meghosszabbítás kérdését a parlament elé terjeszti. A kormány ilyen esetben kérheti a nemzetgyűléstől, hogy végső soron döntsön. A parlamenti ellenőrzés tehát csak utólag érvényesül, és kizárólag a hosszú időtartamú beavatkozások esetében. A legutolsó (2008) csádi katonai beavatkozással vagy az Ali Bongo által végrehajtott választási és dinasztikus államcsínnyel szemben a parlamenti reakció hiánya jól illusztrálja a parlamenti ellenőrzés folyamatos gyengeségét a végrehajtó hatalom afrikai politikája tekintetében. L. „Il faut à la France une nouvelle stratégie africaine”. *i. m.*

62. Lásd 51.lj.
63. Lásd 47.lj.

Nicolas Sarkozy and the paradoxes of Françafrique

In the spring of 2006, Nicolas Sarkozy, the Minister of the Interior of France, stated that he wanted to break with the Françafrique: a non transparent, corrupt network, that exists in line with the French value based diplomacy and operates frequently out of democratic control and accountability.

The Françafrique is the new system of the early 1960s to economically and militarily control the former French colonies of Subsaharan Africa. This system ensured the continuous dependency of the former colonies, but France also became dependent on the system and the countries behind. France turned to be the *Gendarme* of Africa with the frequent military interventions and the French national oil company, Elf turned to be an illegal financial source of certain French and African politicians. The ideology and the working methods of the « Françafrique » obviously changed since the Cold War, but it still remained a frequently used practice.

The essay examines if Nicolas Sarkozy as President of The French Republic (2007-) succeeded in breaking with the Françafrique.

Obviously the „defrançafricanization" of Africa has strategic, economic and human resource limits. In the beginning, the US celebrated the courageous, new African policy plan of the French, that could have created opportunity for them to expand the American influence in Africa without clashing with the French interests. In addition, to the French would prefer the US presence in the area on one hand as an ally in the fight against the Saharan terrorism and on the other hand as an alternative to China's regional expansion.

However, the Obama administration already had doubts in 2009 about the success of Sarkozy's ambitious plan. The US diplomacy stated that the French President „underestimated the challenge and overestimated his power and capabilities".

Françafrique is indeed full of paradoxes...